

بررسی نگرش کاربران نسبت به تهدیدها و فرصت‌های شبکه‌های اجتماعی

عیسی حسن‌زاده^۱، ربابه مهاجری^۲، ناهید سرداری^۳

^۱ استادیار جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد آزادشهر، گلستان، ایران

^۲ دانشجوی دکتری ارتباطات اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

^۳ دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد آزادشهر، گلستان، ایران

نویسنده مسئول:

ناهید سرداری

چکیده

اینترنت و شبکه‌های اجتماعی به همراه فرصت، در ذات خود تهدیدهایی را به دنبال دارد که اگر به درستی شناخته نشود، آسیب‌هایی را به پی خواهد داشت. در این بین آگاهی کاربران شبکه‌های اجتماعی نسبت به فرصت‌ها و تهدیدهای این شبکه‌ها می‌تواند علاوه بر استفاده از فرصت‌ها در کاهش تهدیدها و آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی موثر باشد. بنابراین در این مقاله که حاصل یک پژوهش پیمایشی است به بررسی و شناخت نگرش کاربران شبکه‌های اجتماعی نسبت به فرصت‌ها و تهدیدهای این شبکه‌ها پرداخته‌ایم. به این منظور پرسشنامه‌ای بین 384 نفر از فارغ‌التحصیلان و دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا مراجعه‌کننده به کتابخانه‌ها و پژوهشگاه‌ها توزیع شد و نتایج نشان داد که 57.8 درصد فارغ‌التحصیلان و دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا نگرشی مثبت به کارکردهای شبکه‌های اجتماعی دارند و در مقابل نیز 37 درصد آنان مخالف تهدیدآفرینی شبکه‌های اجتماعی هستند. همچنین بین عضویت در شبکه‌های اجتماعی و نگرش نسبت به تهدیدآفرین بودن این شبکه‌ها رابطه معناداری وجود دارد. به طوری که میانگین نمره نگرش نسبت به تهدیدآفرین بودن شبکه‌های اجتماعی در بین کسانی که در این شبکه‌ها عضو هستند 28.48 و در بین کسانی که عضو این شبکه‌ها نیستند 32.40 بوده است. بنابراین افراد عضو این شبکه‌ها کمتر آنها را تهدیدآفرین می‌دانند. همچنین نتایج نشان داد که هر چه سن افراد بیشتر باشد موافق تهدیدآفرینی شبکه‌های اجتماعی هستند. بین جنسیت و نگرش نسبت به تهدیدآفرین بودن شبکه‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود ندارد. بین تحصیلات و نگرش نسبت به تهدیدآفرین بودن شبکه‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. به طوری که افراد با تحصیلات بالاتر کمتر شبکه‌های اجتماعی را تهدیدآفرین می‌دانند.

کلمات کلیدی: اینترنت، شبکه‌های اجتماعی، تهدیدها، فرصت‌ها، نگرش کاربران.

مقدمه

ظهور شبکه‌های اطلاعاتی و ارتباطی از جمله اینترنت فاصله‌ها را از میان برداشته است و در زمانی کوتاه، حجم وسیعی از اطلاعات را منتقل می‌کند و امکان ارتباط بین افراد در اقصی نقاط دنیا و دسترسی به اطلاعات روزآمد را فراهم می‌نماید. فاکتور رسانه‌های جمعی و نقش آن در تحولات اجتماعی و جوامع بشری، به‌خصوص در حال حاضر آن قدر برجسته است که دانشمندان، ناگزیر قرن بیست و یکم را "عصر انفجار اطلاعات" و "انقلاب تکنولوژی اطلاعاتی" نامیده‌اند. در دنیای مجازی شبکه‌های اجتماعی محبوب‌ترین بخش در این فضا برای استفاده عموم هستند؛ از کودکان و نوجوانان گرفته، تا دانشجویان، دانش آموزان، شرکت‌های دولتی و خصوصی، برندهای تجاری، همه و همه سعی دارند تا در رسانه‌های اجتماعی، حضور پیدا کرده و ضمن تولید محتوا، برای خود مخاطبان ثابت دست و پا کنند. کاربران نیز در سطوح سنی، تحصیلی، فرهنگی، نژادی مختلف بر حسب علائق، اهداف و دلایل و نیازهای خود طیف وسیعی از محتوا را تولید و یا انتشار می‌دهند. در نتیجه استفاده و وابستگی به شبکه‌های اجتماعی رشدی روز افزون داشته و در زندگی فرد جایگاه مشخصی پیدا خواهد کرد (بشیر، ۱۳۹۱: ۵۲).

فیس‌بوک، توئیتر، فرندفیدز، مای‌اسپیس، اورکات، دیگ، دلشیز، گروه‌های ایمیلی، وبلاگ‌ها، چت‌روم‌ها و فروم‌ها از جمله سایت‌هایی هستند که قابلیت شبکه‌سازی وسیعی را در اینترنت ایجاد کرده‌اند و در مدت زمانی کوتاه به سرعت رشد کرده‌اند. امروزه بیش از ۵۰۰ میلیون نفر، از شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و ۱۹۰ میلیون نفر از شبکه اجتماعی توئیتر در جهان استفاده می‌کنند. در این شبکه‌ها افراد با اطلاعاتی در مورد مذهب، تولد، تعداد افراد خانواده، خصوصیات فردی، نوع تغذیه و غیره یکدیگر آشنا می‌شوند و همچنین بسیاری از مسائل خود را با دیگران به اشتراک می‌گذارند. لذا این شبکه‌ها می‌توانند مرجعی بسیار تاثیرگذار بر فرهنگ جامعه و هویت افراد باشد. از این رو تاثیر شبکه‌های اجتماعی بر فرهنگ و هویت افراد به‌خصوص نسل جوان و نوجوان غیر قابل انکار بوده و پرداختن به این مسئله را بسیار با اهمیت جلوه می‌نماید.

علاوه بر آن در حال حاضر در کشور ما علاوه بر شبکه‌های ذکر شده، شبکه‌های وایبر، اینستاگرام، واتس‌آپ و... در میان مردم ما بسیار فراگیر شده است و افراد زیادی عضو این شبکه‌ها هستند. روزانه میلیون‌ها پیام و خبر در این شبکه‌ها رد و بدل می‌شود که بسیاری از این مطالب بار فرهنگی و دینی دارد. با توجه به شاخص‌های فرهنگی جامعه‌مان در رابطه با استفاده از این شبکه‌ها میان صاحب‌نظران جامعه و سایر افراد محل مناقشه بسیاری وجود دارد. بعضی‌ها معتقدند که شبکه‌های اجتماعی باعث استحاله فرهنگی شده و دستاورد دشمنان برای جنگ نرم است. عده‌ای دیگر بر این باورند که شبکه‌های اجتماعی فرصت خوبی است تا به وسیله آن ارزش‌های معنوی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به سایر کشورها انتقال و ما توسط آن بتوانیم حرف خود را به دنیا برسانیم. همچنین برای متولیان فرهنگی کشور نیز فرصت خوبی است تا توسط این شبکه‌ها بتوانند فرهنگ‌سازی کرده و برای مردم و قومیت‌های مختلف تاثیرگذار باشند. بنابراین اینترنت و شبکه‌های اجتماعی به همراه فرصت، در ذات خود تهدیدهایی را به دنبال دارد که اگر به درستی شناخته نشود، آسیب‌هایی را در پی خواهد داشت. در این بین آگاهی کاربران شبکه‌های اجتماعی نسبت به فرصت‌ها و تهدیدهای این شبکه‌ها می‌تواند علاوه بر استفاده از فرصت‌ها در کاهش تهدیدها و آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی موثر باشد. بنابراین در این مقاله که حاصل یک پژوهش پیمایشی است به بررسی و شناخت نگرش کاربران شبکه‌های اجتماعی نسبت به فرصت‌ها و تهدیدهای این شبکه‌ها پرداخته‌ایم.

شبکه اجتماعی

ریشه کلمه شبکه اجتماعی به زمانی برمی‌گردد که مردم در قبایل کوچک زندگی می‌کردند حتی در آن دوران مردم با برخی از اعضاء گروه مانند خویشاوندان نزدیک بیشتر از دیگران رابطه عمیق‌تری داشتند. این اصطلاح زیر مجموعه رسانه‌های اجتماعی قرار می‌گیرد. رسانه‌های اجتماعی مفاهیمی کلان هستند که به واسطه پیدایی شبکه‌های جدید ارتباطی چون اینترنت و تلفن همراه پدید آمدند. در واقع این شبکه‌ها بر پایه مشارکت همگانی بنا شده‌اند در این شبکه با اطلاعاتی رو به رو هستیم که رد و بدل شدن آنها در بین افراد گوناگون ممکن است.

مفهوم شبکه اجتماعی نخستین بار در سال ۱۹۴۰ در انسان‌شناسی توسط براون معرفی شد و در اواسط دهه ۱۹۵۰ این مفهوم توسط بارت و بارنز مورد استفاده قرار گرفت.

یک شبکه اجتماعی، یک ساختار متمرکز اجتماعی است که از گروه‌هایی به عنوان فرد یا سازمان تشکیل شده است. این گروه‌ها توسط یک یا چند نوع خاص از وابستگی به هم متصل می‌شوند. ساختارهایی حاصل از شبکه‌های اجتماعی اغلب بسیار پیچیده هستند. در تحلیل شبکه‌های اجتماعی گروه‌ها همان افراد درون شبکه‌ها هستند و رشته‌های روابط میان آنهاست. اصطلاح شبکه‌های اجتماعی فضایی در دنیای مجاری هستند که برای ارتباط با افراد مختلف با سطوح گوناگون دسترسی به وجود آمده

است. ایجاد ارتباط جمعی و میان فردی، تشکیل اجتماعات مجازی، اطلاع‌رسانی تبادل اطلاعات و نظرات از شناخته‌شده‌ترین کارکردهای این فضا است (سلطانی فر، ۱۳۹۱).

شبکه‌های اجتماعی زیرمجموعه رسانه اجتماعی شبکه‌های حاکم بر بی‌مکانی را به علت اجتماعی‌سازی علائق افراد و گروه‌های شبکه برپایه همگانی به وجود آورده‌اند.

شبکه اجتماعی اینترنت

از زمان تونیس و تلاش وی در تعریف دوگانه تجمع انسانی یعنی اجتماع (جامعه) به بعد همه متفکران علوم اجتماعی، رو در رو بودن، محدودیت تعداد، ابتلا بر روابط عاطفی و نه روابط عقلانی را به عنوان ویژگی بنیادین اجتماع پذیرفتند. هر چند رابطه کاربران در شبکه اجتماعی اینترنتی رابطه با واسطه و نه رو در رو است.

شبکه‌های اجتماعی اینترنتی از قبیل فیس‌بوک در عین حال که فضایی هستند که در آنها افراد دوستان جدیدی پیدا می‌کنند و یا دوستان قدیمی خود را در جریان تغییرات زندگی‌شان قرار می‌دهند؛ مکان‌هایی برای تبادل نظر هستند که در آن جوانان عقاید و نظرات خود را به اشتراک می‌گذارند. این قابلیت باعث می‌شود که شبکه‌های اجتماعی اینترنتی به مکانی برای معرفی ایده‌های جدید و بحث پیرامون آن مبدل می‌شود.

سایت‌های شبکه‌های اجتماعی بعد از پورتال‌های بزرگی مثل یاهو و موتورهای جستجو مثل گوگل تبدیل به پر استفاده‌ترین خدمات اینترنتی شده‌اند.

اولین شبکه اجتماعی مجازی به آدرس sixdegrecs.com در سال ۱۹۹۷ آغاز به کار کرد (سالوی و دیگران، ۲۰۰۸) و پس از آن تعداد این شبکه‌ها رو به فزونی گذاشتند و هنوز هم ادامه دارد. دانشنامه ویکی‌پدیا فهرستی از ۲۴۰ سایت شبکه اجتماعی ارائه کرده است که نشان‌دهنده تعداد زیاد و تنوع موضوعی آنها نیز می‌باشد (wikipedia.org).

مرکز پژوهش‌های کاربردی در کلرادو در پژوهشی در مورد شبکه‌های اجتماعی مجازی به این نتیجه رسیده است که قطعاً این تعداد از آن زمان تاکنون بیشتر شده است (سالوی و دیگران، ۲۰۰۸).

وب سایت‌های شبکه اجتماعی با فراهم آوردن انگیزه و هدف برای فعالیت در رسانه‌ای که پیش از این جذابیت کمی داشته است به طور فزاینده‌ای افراد را به دنیای آن‌لاین می‌کشد. برنامه‌هایی نظیر فیس‌بوک، توئیتر و فرندفیدز مخاطبان بسیار زیادی را جذب کرده است که این امر به دلیل کنجکاوی ذاتی ما برای دانستن درباره دیگران و ارتباط با دیگران و اینکه دیگران در زندگی‌شان چه می‌کنند بر می‌گردد.

این علاقه به دانستن درباره دیگران و ارتباط با دیگران در جهت تقویت سایر فعالیت‌های ما در محیط آن‌لاین مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد. استفاده از شبکه اجتماعی آن‌لاین راه پایداری این اجتماع و ادامه اشتراک تجربیات و یادگیری‌ها می‌شود. شبکه‌های اجتماعی آن‌لاین می‌توانند خط زندگی جدیدی برای افراد منزوی و بریده از فامیل و اجتماع فراهم کنند.

انواع شبکه‌های اجتماعی مجازی

شبکه‌های اجتماعی مجازی با توجه به نوع کارکردشان و نوع استفاده کاربران از آنها در شش گروه دسته‌بندی می‌شوند. بدیهی است در اکثر شبکه‌های اجتماعی کارکردهای مختلفی در کنار هم عرضه می‌شوند و در واقع این اقبال مخاطبان به آنها است که موجب برجسته شدن کاربرد خاصی از آن می‌شود بر همین اساس اولین گروه این دسته بندی به شبکه‌های اجتماعی چند وجهی اختصاص دارد. این دسته بندی عبارت از شبکه‌های اجتماعی چند وجهی، سیاسی، تبادل خبر، تجاری، دینی و شبکه‌های اجتماعی تفریحی است.

ویژگی شبکه اجتماعی

برای شبکه اجتماعی مجازی با توجه به نوع کارکردشان ویژگی‌های فراوانی نام برده شده است. اما آنچه باید در تعیین این ویژگی‌ها به خاطر داشت این مسئله است که شبکه‌های اجتماعی مجازی در واقع یک سایت اینترنتی هستند که در بستر وب عرضه می‌شوند. لذا خصوصیات عمومی سایت‌های اینترنتی را داراست. مسئله دیگر کاربران در استفاده از این شبکه‌ها است که می‌تواند در جهت استفاده اهداف و امیال خود، امکان خاصی را به کار گیرد و آن را تبدیل به ویژگی آن سایت اجتماعی کند.

ویژگی‌های عمومی شبکه‌های اجتماعی مجازی عبارتند از اشتراک محتوا، ایجاد دوست و سازماندهی دوستی و ارتباط مجازی، قدرت کند و کاوسازی (لینک شدن، لینک کردن) باز انتشار، دنبال کردن، دنبال شدن، سرگرمی، بازی‌های گروهی، چندرسانه‌ای بودن، گپ، نقد بی‌رحمانه جستجو کردن، جستجو شدن، اطلاع‌رسانی، دسترسی توسط تلفن همراه، اعتماد، استناد و تعمیم، خرد جمعی، قدرت سرمایه اجتماعی، ساختار دموکراتیک، قدرت ایجاد تحرک اجتماعی، ادغام فناوری‌ها و از دیگر ویژگی‌های شبکه

اجتماعی می‌توان تنوع ابتکار و خلاقیت در آنها را نام برد. شبکه‌های اجتماعی رسانه نسل جوان هستند و همچنین با توجه به شرایط مختلف شبکه‌های اجتماعی می‌توانند رسانه جایگزین رسانه‌های اصلی باشند (ضیایی پرور، ۱۳۸۸).

البته شبکه‌های اجتماعی علاوه بر اینکه دارای ویژگی‌های مثبتی (که پیش از این ذکر شد) هستند باعث مشکلات و آسیب‌هایی نیز می‌شوند که در ادامه به فرصت‌ها و مواردی که کاربران شبکه‌های اجتماعی را تهدید می‌کند، می‌پردازیم.

فرصت‌ها

معنا و مفهوم، ظرفیت‌ها و قابلیت‌های رسانه‌های اجتماعی، افزایش روز افزون شمار کاربران، تأثیرات این رسانه‌ها در هویت‌یابی و نقش دوگانه آن‌ها در دامن زدن به وفاق یا تضادهای اجتماعی است. گسترش این شبکه‌های نوین اجتماعی فضای مناسبی برای بیان هویت گروه‌های پراکنده فراهم آورده است. اکنون این اجتماعات این امکان را یافته‌اند که با استفاده از شبکه‌های اجتماعی، هویت جمعی خود را به نوعی تقویت کنند. این امر به‌خصوص در کشور ما، که دارای وسعت سرزمینی فراوان و تنوع قومیتی گوناگون است، می‌تواند مورد توجه قرار گیرد تا از طریق این شبکه‌های اجتماعی امکان تبادل فرهنگی میسرتر گردد.

این شبکه‌ها می‌توانند نوعی فعالیت مدنی را برای شهروندان به وجود بیاورند. شبکه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک و همگی در یک چیز مشابه هستند. شما در آن‌ها سعی می‌کنید مطالب خود را با دیگران به اشتراک بگذارید و برای خود همفکر و دوست پیدا کنید. دقیقاً مانند یک جامعه فیزیکی. استفاده از شبکه‌های اجتماعی به عنوان ابزاری برای بیان عقاید و دیدگاه‌های سیاسی، اجتماعی به‌خصوص در میان کشورهای در حال توسعه و کشورهای با نظام‌های نیمه باز و تقریباً بسته بیشتر مشهود است. نوع استفاده‌ای که کاربران از این شبکه‌ها می‌کنند در میان مناطق و کشورهای مختلف متفاوت است.

استقبال از شبکه‌های اجتماعی از آن‌روست که کاربران اینترنتی می‌توانند برای اغلب نیازهای آنلاین خود در این وب‌سایت‌ها پاسخ مناسب بیابند. در شبکه‌های اجتماعی کاربران می‌توانند پروفایل‌های شخصی برای خودشان بسازند که شامل مشخصات، تصاویر، علاقه‌مندی‌ها و سایر موارد این‌چنینی است.

امکانی شبیه به وبلاگ‌ها و میکروبلگ‌ها برای نوشتن مطالب کوتاه و یادداشت‌های روزانه و فضایی شبیه به سایت‌های عکس برای قرار دادن تصاویر شخصی، ایجاد فضایی شبیه به چت برای گفت‌وگوهای فوری میان کاربران، قابلیت ساختن اتاق‌های گفت‌وگو و صفحات هواداری شبیه به فروم‌ها ی اینترنتی از جمله ساده‌ترین این امکانات است. شبکه‌های اجتماعی متناسب با نوع موضوع فعالیت‌شان امکانات دیگری از قبیل خبرخوان‌های اینترنتی، بازی‌های آنلاین، قابلیت آپلود کردن ویدئوها و فایل‌های کامپیوتری و برقراری ارتباط با سایر رسانه‌های شخصی را نیز در گزینیهایشان دارند، بدین ترتیب اغلب امکاناتی را که کاربران اینترنتی پیش از این از طریق مراجعه به چندین وب‌سایت کسب می‌کردند، یک‌جا در شبکه‌های اجتماعی دریافت می‌کنند.

این قابلیت که یک کاربر بتواند با امثال خود در کشورهای دیگر جهان ارتباط برقرار کند باعث می‌شود تا این شبکه‌ها به مکانی تبدیل شوند که در آنها ایده‌های جدید معرفی شده و مورد بحث قرار گیرند. وجه مشترک گونه‌های متعدد رسانه‌های اجتماعی، مخاطب محور بودن آنها و تولید محتوا توسط افراد استفاده کننده است، بدین صورت که در رسانه‌های اجتماعی هر فرد محتوایی را که خود تولید یا انتخاب کرده است با دیگر افراد به اشتراک می‌گذارد.

شبکه‌های اجتماعی مجازی محیط مساعدی را برای مشارکت افراد در جامعه مجازی، برقراری روابط نمادین و کشف مجدد خود و بازتعریف هویت‌های دینی، اجتماعی، سیاسی و... فارغ از محدودیت‌ها و عوامل سرکوب‌کننده از طریق تعاملات مجازی و نمادین فراهم می‌کنند. شبکه‌های اجتماعی مجازی بیشترین شباهت را به جامعه انسانی داشته و به فرد امکان برقراری ارتباط با شمار بسیاری از افراد دیگر را فارغ از محدودیت‌های زمانی، مکانی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی می‌دهند.

شبکه‌های اجتماعی را می‌توان همچون زیرمجموعه‌ای از جامعه در نظر گرفت که افراد در آن به زندگی‌ای موازی با زندگی بیرونی خود در جامعه واقعی می‌پردازند و با افراد دیگر ارتباط برقرار می‌کنند. افراد با حضور در شبکه‌های اجتماعی و استفاده از گونه‌های مختلف رسانه‌های اجتماعی از مزایای حضور در این اجتماع مجازی نظیر حمایت اطرافیان، اطلاعات، عواطف و احساسات برخوردار شده و اغلب جوانب زندگی واقعی خود را که نیازمند حضور فیزیکی افراد در کنار یکدیگر نیست در این اجتماعات مجازی دارا هستند. این شبکه‌ها کارکردهای گوناگون اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و ارتباطی دارند و بیش از پیش رابطه‌های چهره به چهره را کاهش می‌دهند. شبکه‌های اجتماعی را فراتر از گونه‌های وب‌سایت می‌توان به‌عنوان رسانه‌های جدیدی در نظر گرفت که در ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی تغییراتی ایجاد کرده‌اند. چالش‌هایی که شبکه‌های اجتماعی در سال‌های اخیر با آنها مواجه بوده‌اند، حوزه‌هایی فراتر از فضای مجازی را تحت تأثیر قرار داده است. شبکه‌های اجتماعی بعنوان یکی از گونه‌های رسانه‌های اجتماعی، امکانات تعاملی قابل توجهی برای کاربران اینترنتی فراهم کرده‌اند و در افزایش مشارکت شهروندان در برخی فرآیندها موثر بوده‌اند.

شبکه های اجتماعی قدرت بسیج کنندگی دارند یعنی می توانند افراد را در یک زمان و یا مکان در محیطی واقعی گرد هم آورند، یا در محیط مجازی به کمپین بپردازند.

تهدیدها

انواع تهدیدات ناشی از این شبکه ها را می توان در دسته بندی های مختلف سیاسی و اقتصادی و اجتماعی مورد بحث و بررسی قرار داد در زمینه مسائل سیاسی مهمترین مسئله موجود به وجود آمده موجودیت های بدون سرزمین یا به عبارتی امپراتوری های بدون خاک است این دو در واقع به معنای تهدید و تضعیف مرزهای ملی و هویت های ملی و قومی است. در واقع می توان این کاربران را شهروندان امپراطوری های نوین دانست که مهمترین وجه تمایز این امپراطوری ها با دولت -ملت های کنونی غیر سرزمینی بودن آن است.

این شبکه ها، فضای تعاملی جسورترین آدم هایی است که فعالیت در این شبکه ها را نوعی فعالیت مدنی و حتی مبارزه مدنی می دانند. لذا از نقد بی رحمانه حاکمیت، سیاستمداران و رسانه های رسمی ابایی ندارند. به همین جهت زبان آنها متفاوت با سایر رسانه ها به نظر می رسد.

عرصه سایر و فضای مجازی در آینده ای نزدیک در تسخیر شبکه های اجتماعی خواهد بود؛ لذا ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی را دچار تحول جدی و ساختاری خواهد نمود. آنها می توانند فرهنگ دموکراتیک را گسترش دهند و نقشی اساسی در بازآفرینی، تقویت و واقعی تر شدن هویت ها داشته باشند.

هر چند افزایش تعارضات ساختاری و دوگانگی هویت، یکسان سازی فرهنگی، تقویت گرایش های گریز از مرکز (فروملی و فراملی)، ایجاد اختلاف و شکاف میان ملت ها به دلیل ملی گرایی افراطی، ایدئولوژی های متضاد و در نهایت بروز شکاف فرهنگی، یکپارچگی افقی گروه ها و طبقات و تشدید دوقطبی، تضاد با ارزش ها، باورها، تضعیف پیوندهای سنتی از طریق تقویت و تبلیغ ارزش های غربی و کمک به استحاله فرهنگی، بهره برداری تبلیغاتی و انتشار اخبار غیرواقع تحریف شده، ایجاد نخبگان سیاسی و فرهنگی وابسته، به جریانات خودساخته از طریق شبکه ارتباطی، از آسیب های سیاسی شبکه های اجتماعی مجازی محسوب می شود.

اینترنت از یک سو آگاهی سیاسی افراد را افزایش می دهد و از سوی دیگر آنها را در مناسبات سیاسی درگیر می کند و از آنجایی که فضای عمومی شهری برای گفتگو به ندرت وجود دارد در نتیجه فضای مجازی به عرصه ای برای گفتگو تبدیل می شود. ویژگی اصلی این فضا و این شبکه های اجتماعی مجازی پویایی آنهاست که با توجه به ابزارهایی که در اختیار کاربران قرار می دهند سبب می شوند تا افراد بهتر بتوانند گرایشات سیاسی خود را نشان دهند. و ویژگی اصلی آن، پویایی این فضا هست که با توجه به ابزارهایی که در اختیار کاربران قرار می دهد سبب می شود تا افراد بهتر بتوانند گرایشات سیاسی خود را نشان دهند. یکی از این فضاها که مخاطبان زیادی را جذب کرده است، شبکه های اجتماعی هستند. شبکه های اجتماعی مجازی اغلب سرویس های مبتنی بر وب هستند که سرویس های آنلاین، پلت فرمها یا سایت هایی را شامل می شوند که افراد نظرات و علاقمندی های خود را در آنها بیان کرده و با دیگران به اشتراک می گذارند.

این شبکه ها، فضایی ایجاد کرده اند که کاربران می توانند به جبران محدودیت ها و موانع فضای واقعی زندگی بپردازند و فرصتی برای تعاملات، ارتباطات و انتقال پیام ایجاد شده است. از جمله کارکردهای سیاسی شبکه های اجتماعی می توان به انقلاب های خاورمیانه و گسترش موج بیداری اسلامی اشاره کرد. آنچه در این تحولات قابل توجه هست، نقش رسانه های ارتباط جمعی و بخصوص شبکه های اجتماعی از جمله توئیتر و فیس بوک در اطلاع رسانی و گسترش این تحولات می باشد که نقش این شبکه ها را در تحولات سیاسی و اجتماعی، بیش از پیش شایسته تحقیق و پژوهش می کند.

همچنین کرم های شبکه های اجتماعی، سرقت هویت، نشت داده ها، سرقت از حساب های بانکی و جعل هویت مواردی که کاربران شبکه های اجتماعی را تهدید می کند و مشکلات و آسیب هایی را برای آنان ایجاد می کند.

چارچوب نظری

چارچوب نظری تحقیق حاضر را نظریه «جامعه شبکه‌ای» مانوئل کاستلز و «ساخت شکنی اینترنت» تشکیل می‌دهد. کاستلز صاحب نظریه جامعه شبکه‌ای در کتاب «جامعه اطلاعاتی» جهان آینده را این‌گونه ترسیم می‌نماید: «جهان آینده، جهانی مجازی، شبکه‌ای هوشمند با تاروپود اطلاعات و ماهیت فرهنگی همراه با بحران هویت می‌باشد این جامعه شبکه‌ای در ساختار و کارکردهای خود، حول شبکه‌ها و جریان‌ها به ظاهر سرمایه‌داری ولی متفاوت از سرمایه‌داری عصر صنعتی شکل گرفته است.» کاستلز معتقد است، در این جامعه شبکه‌ای دیگر قدرت در نهادها (دولت) و یا کنترل کنندگان نهادها متمرکز نیست بلکه باید آن‌را در شبکه‌های جهانی که دارای هندسه‌ای متغیر و جغرافیایی غیر مادی است جستجو کرد (کاستلز، 1381: 150).

شبکه اجتماعی مجازی شبکه اجتماعی، ساختاری اجتماعی است که از گروه‌هایی (که عموماً فردی یا سازمانی هستند) تشکیل شده است که توسط یک یا چند نوع خاص از وابستگی و از طریق فضای مجازی، به هم متصل‌اند.

شبکه‌های اجتماعی مجازی، پدیده‌هایی هستند که در محیط اینترنت ظهور کرده‌اند و ماهیت آنها وابسته به ماهیت اینترنت است. می‌توان گفت که ابداع اینترنت تنها یک تحول در عرصه فناوری نیست، بلکه نمایانگر تغییر و تحولات در نوع نگاه به هستی و انسان است. البته این تغییر و تحولات فکری و نگرشی، تافته جدا بافته از دیدگاه‌های رایج نیست، بلکه به نظر میرسد ظهور اینترنت و واقعیت یافتن زندگی مجازی، سبب شده تا طیفی از نظریات رایج در باب هستی و انسان بیشتر مطرح شود. آن طیف از نظریات، دیدگاه‌های پسا ساختارگرایانه است (بل، 1390: 15). که معتقدند در دوران کنونی حیات، روایت‌های بزرگ و فراگیر پایان یافته است. به این معنا که دیگر نمی‌توان در مورد همه جوامع با نگاهی اثبات‌گرایانه نظریه واحد سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ارائه داد؛ بلکه باید تفاوت‌های فرهنگی جوامع را پذیرفت. کلیدواژه‌های مهم این نظریات، مرکززدایی، شالوده‌شکنی، مخالفت با جوهرگرایی، رد روایت‌های کلان، رد حقایق مطلق، تکثر و حمایت از هویت‌های پراکنده و حاشیه‌ای، تأکید بر نقش زبان در بازنمایی واقعیت، پذیرش نسبیت‌گرایی فرهنگی و... است. ساختار اینترنت و فضای مجازی با این نظریات، نزدیکی نشان می‌دهد. در اینترنت مرزها از بین می‌رود، تمامی روایت‌ها در عرض یکدیگر قد علم می‌کنند، پیچیدگی افزایش می‌یابد و ایده‌های متکثر فراوانی در آن منتشر می‌شوند. آنجا که «رولان بارت» یکی از نظریه‌پردازان پسا ساختارگرا در مورد متن و معنای حاصل از آن، سخن می‌گوید، گویا اینترنت را توصیف میکند. وی در مقابل ساختارگرایان که متن را دارای یک معنای پنهان میدانستند که با ابزارهای زبانی باید آن را کشف کرد، معتقد است متن فاقد سلسله‌مهراتب، امری متکثر و چندگانه است که معنای متعددی میتوان از آن استخراج کرد. وی می‌گوید: متن یک شبکه و محل بازی معناست؛ زیرا محل تفسیر و چندگانگی است. وی معتقد نیست که متن چند معنا دارد، بلکه می‌گوید متن چندگانگی معنا را محقق می‌سازد (معینی علمداری، 1385: 141). همچنان‌که اینترنت محیط تکثر و چندگانگی معنا را شکل می‌دهد.

نام اینترنت به‌طور تحت‌اللفظی یعنی شبکه و تار و بینایی که ابتدا و انتهای برای آن متصور نیست. این همان متن دریدا، بنیانگذار ساخت‌شکنی و پسامدرنیسم را به ذهن می‌رساند که می‌گفت جهان و زمانی که آغاز و پایان نمی‌شناسد. اینترنت مجموعه‌ای از تارهای در هم تنیده است که انسان در آن سردرگم می‌شود؛ یعنی کشف حقیقت در آن به‌سادگی نیست. هر متن در دل خود ابرپیوندهایی دارد؛ یعنی برای تشریح یک کلمه، فرد با محیط دیگری پیوند می‌یابد (بل، 1390: 15). و این، یعنی حرکت دائم ذهن و یا به گفته «نیکلاس کار» جایجایی مدام ذهنی. نیکلاس کار، نویسنده کتاب «فضاهای توخالی: بلایی که اینترنت بر سر مغزهای مان می‌آورد»، در مقاله‌ای با عنوان «آیا اینترنت ما را کودن‌تر میکند؟» معتقد است استفاده روزافزون از اینترنت، توانایی اندیشه‌ورزی ژرف و دریافت اطلاعات همراه با تعمق را از انسان سلب می‌کند و توجه انسان را پاره‌پاره می‌کند. او می‌گوید اینترنت هرگز ما را به کندکردن اندیشه‌ورزی تشویق نمی‌کند، بلکه همیشه ما را در حالت جایجایی ذهنی نگه می‌دارد به این معنا که به گفته «مایکل مرزینیک»، عصب‌شناس معروف آمریکایی، مغز انسان در اثر استفاده روزافزون از اینترنت دچار پرت شدن دائمی حواس و گسیختگی می‌شود. به گفته وی، تأثیر دائمی این اتفاق روی کیفیت حیات فکری ما میتواند مرگبار باشد (رجبی، 1389: 103). نتیجه این امر، افزایش میل به تکثر و کاهش تمرکز بر اصول و حقایق مرکزی و تأمل در آنهاست، به‌گونه‌ای که اصول و بنیان‌های اساسی در هر حوزه‌ای مرجعیت خود را از دست می‌دهند.

نمونه بارز مرزشکنی در فضای مجازی، تداخل حوزه‌های محلی/جهانی، عمومی/خصوصی، مرد/زن و انسان/ماشین است. این موضوع با شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی مجازی رشد بیشتری یافته است. فرد در یک روستای دورافتاده پای اینترنت می‌نشیند و با زندگی در یک شهر غربی احساس نزدیکی می‌کند. حریم شخصی با هرزنامه‌های اینترنتی و تبلیغات اجباری، عمومی می‌شود. رابطه اصالت می‌یابد و مهم نیست که این رابطه بین دو جنس مخالف یا دو نقطه با ویژگی‌های متفاوت است، بلکه مهم، اصل وجود رابطه بر مبنای علاقه‌مندی‌هاست. این رابطه مجازی، سبب کاهش ارتباطات واقعی می‌شود. «دانیل گلن» در کتاب

«هوش اجتماعی» به پژوهشی اشاره می‌کند که تأکید دارد به ازای هر ساعتی که مردم وقت خود را در اینترنت سپری می‌کنند، 24 دقیقه از تماس شخصی آنها بین دوستان و اعضای خانواده کاسته میشود (رجبی، 1389: 125).

«یرون لاینر»، نظریه پرداز واقعیت مجازی، فراتر از این را می‌گوید. او در کتاب «شما یک ابزارک نیستید» هشدار می‌دهد که ارتباطات اینترنتی، به صورتی گله‌وار افراد را درون «عشیره‌های مجازی متضاد» دسته‌بندی می‌کنند. واقعاً مبنای خصومت آنها با یکدیگر چندان مهم نیست، بلکه اینترنت است که جزئیات اختلافی را برجسته می‌سازد و افراد را نسبت به آنها حساس می‌کند. وی هشدار می‌دهد که این موضوع، سبب افزایش خصومت‌های اجتماعی می‌شود. ادامه صحبت‌های لاینر، تأکید بر تمامیت‌گرایی آمریکایی در اینترنت است که سبب افزایش دشمنی افراد جوامع می‌شود (رجبی، 1389: 150). صاحب‌نظران دیگری نیز در مورد استعمار و امپریالیسم سایبری آمریکا سخن گفته‌اند که مجال بحث دیگری می‌طلبد (ابو بوسا، 1385: 74).

یکی از مسائلی که ساخت‌شکنان در مورد فضای مجازی می‌گویند و جای تأمل دارد، این است که فضای مجازی مرز بین انسان و ماشین را برداشته است. ریشه این بحث در مجازی بودن واقعیت در صفحه اینترنت است که از آن به واقعیت مجازی تعبیر می‌شود. قابلیت اینترنت در شبیه‌سازی سه بعدی، غوطه‌ورسازی رایانه‌ای و دیداری- شنیداری از واقعیت یا تصورات واقعیت برای مدت طولانی سبب شده تا برخی بین انسان و رایانه مرزی قائل نباشند و فضای مجازی را محیطی تلقی کنند که در آن، انسان بدن گوشتی خود را فراموش می‌کند، کنار می‌گذارد و در نهایت از آن عبور کرده و می‌تواند بدون آن و تنها متکی بر هوش و تخیل نیز زیست کند. اینها البته خیال‌پردازی‌هایی است که از همان ابتدای گسترش رایانه و پدید آمدن فضای مجازی در داستان‌های علمی تخیلی افرادی همچون ویلیام گیبسون، تخیلی‌نویس داستان‌های رایانه‌ای، وجود داشته است؛ اما این داستانهای تخیلی با گسترش اینترنت هرچه بیشتر به محیط فکری فرهنگی انسان غربی وارد شده و تصورات عجیبی را در نوع نگاه آنان به انسان برانگیخته است. واژه پسا انسان، رایانداگان، زندگی مصنوعی، هوش مصنوعی و... از جمله مفاهیمی است که نشان‌دهنده این موضوع است. برای نمونه دو دانشمند به نامهای «منفرد کلاینر» و «ناتان کلاین» به دنبال انجام آزمایش‌ها برای یک مسافرت فضایی، تصویر رایانداگان را واقعی جلوه دادند. آنان در مقاله خود از تغییرات ضروری در بدن انسان برای زندگی آینده در فضا سخن گفتند. در دیدگاه آنان، رایانداگان «سامان‌های انسانی- ماشینی و خویش‌تنظیم» است که می‌تواند در موقعیت‌های مختلف به زندگی خود ادامه دهد. بعدها «هاراوی» با توسعه بیشتر ادبیات رایانداگان، آن را نوع نگاه کنونی به هستی دانست. مفهوم پسا انسان که نظریه‌پردازان غربی فضای مجازی منتشر می‌کنند، در همین جهت است. این نظریه می‌گوید یا گونه انسان در بن‌بست تکامل است و باید فناوری‌ها را در هم آمیزد تا به «سطح بعدی» تکامل یابد و یا ما مدت‌هاست به دلیل روابط نزدیک روزافزون خود با غیرانسان‌هایی چون دست‌ساخته‌های فناوری، انسان نیستیم. از همین منظر است که موضوع هویت در فضای مجازی رنگ می‌بازد و سیال، متغیر و متکثر می‌گردد (بل، 1390: 25).

نتیجه‌ای که از نظریات بالا برمی‌آید اینکه به نظر می‌رسد فضای مجازی پیوند وثیقی با ساخت‌شکنی مورد اشاره پسامدرن‌ها دارد. قابلیت‌های این محیط سبب تقویت این گرایش‌ها می‌شود: گرایش گریز از مرکز؛ به صحنه آمدن هویت‌های متعدد، متکثر و ناشناخته با سلايق مخصوص خود؛ عبور فرد از مرزهای عرفی و قانونی و بی‌اعتبار شدن مراجع و الگوهای عرفی و قانونی در محیط مجازی در اثر کمرنگ شدن ارتباطات واقعی و اصالت یافتن ارتباطات بر مبنای علاقه‌مندی در محیط مجازی. این وضعیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی و از جمله فیس‌بوک با شدت بیشتری همراه است.

روش شناسی

در این پژوهش از روش پیمایش استفاده شده است، "ترزال، بیکر (1988)" معتقد است تحقیقات پیمایشی توصیفی از نگرش و رفتار جمعیتی بر اساس انتخاب نمونه ای تصادفی که معرف گروه مورد بررسی هستند و طرح سؤالاتی که باید از آن‌ها پرسیده شود، آغاز می‌شود (ترزال، 1381، 25).

جامعه آماری این پژوهش فارغ التحصیلان و دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا بوده اند. به دلیل اینکه از جمعیت و آمار این مخاطبان اطلاعاتی در دست نبود با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه برابر 384 نفر از فارغ التحصیلان و دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا مراجعه کننده به کتابخانه‌ها و پژوهشگاه‌ها بر آورد شد. جهت جمع آوری اطلاعات از «پرسشنامه‌ی محقق ساخته» استفاده شده است. پرسشنامه تدوین شده دارای 44 سؤال بود که اکثر آن‌ها دارای طیف لیکرت بوده است.

در این پژوهش برای رسیدن به روایی محتوایی مناسب پرسشنامه از یاری اساتید این امر نسبت به بررسی و اصلاح آن‌ها کمک گرفته شد و در یک جمع‌بندی منطقی پرسشنامه‌ای که به نظر می‌رسید بیشترین نزدیکی مفهومی با موضوع قابل سنجش داشته است به عنوان پرسشنامه انتخاب شد.

از آنجا که پرسشنامه خودساخته بر اساس رتبه‌بندی مقیاس لیکرت طراحی شده بود، برای بررسی اعتبار و همسانی درونی آن از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد؛ و به این منظور پرسشنامه تدوین شده بر روی یک نمونه کوچک 30 نفری از جامعه مورد نظر به صورت تصادفی و آزمایشی اجرا و سپس داده‌های به دست آمده وارد رایانه شده و با نرم افزار SPSS، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد. نتایج حاکی از آن است که پرسشنامه با ضریبی معادل ۰.۸۷ از اعتبار مناسبی برخوردار بوده‌است.

یافته‌های تحقیق

از مجموع 384 نفری که پرسشنامه پژوهش حاضر را پاسخ داده‌اند 71 درصد زن و 28.1 درصد مرد بوده‌اند. از نظر توزیع سنی بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی 31 تا 40 سال و کمترین فراوانی مربوط به گروه سنی زیر 20 سال است. میانگین سن نمونه مورد بررسی 20.33 سال بوده و بیشترین فراوانی (نما) سن 31 سال بوده، پایین‌ترین سن 19 سال و بالاترین 49 سال بوده است. همچنین از نظر تحصیلات نیز 41.7 درصد پاسخگویان با تحصیلات فوق لیسانس، 29.2 درصد پاسخگویان با تحصیلات لیسانس، 25 درصد دانشجوی فوق لیسانس و 4 درصد با تحصیلات دکترا بودند. از نظر وضعیت تاهل و اشتغال نیز 55.2 درصد پاسخگویان مجرد و 8.44 درصد آنان نیز متاهل بودند و 6.83 درصد آنان شاغل و 4.10 درصد نیز بیکار بوده‌اند. همه افرادی که به پرسشنامه پژوهش پاسخ داده‌اند به اینترنت دسترسی داشته و بیشترین مکان‌های اتصال به اینترنت در بین آنها 88 درصد در منزل، 6/64 درصد در محل کار، 6.14 درصد دانشگاه و 4.10 درصد در کافی نت بوده و 4.9 درصد افراد در سایر مکان‌ها نیز به اینترنت دسترسی داشته‌اند. همچنین 71.4 درصد پاسخگویان هر روز هفته و 9.22 درصد اکثر روزهای هفته از اینترنت استفاده می‌کنند و تنها 6.3 درصد بعضی روزها در هفته و 1.2 درصد نیز به ندرت از اینترنت استفاده می‌کنند. میزان استفاده آنان نشان می‌دهد که 2.43 درصد پاسخگویان روزانه 1 تا 3 ساعت، 8.26 درصد 4 تا 7 ساعت، 12 درصد یک ساعت و کمتر، 7.11 درصد 8 تا 10 ساعت و 2.6 درصد نیز بیش از 10 ساعت از اینترنت استفاده می‌کنند. همچنین میانگین ساعات روزانه استفاده از اینترنت بیش از 4 ساعت است و کمترین میزان استفاده 30 دقیقه در روز و بیشترین استفاده 15 ساعت در روز بوده است.

بررسی‌ها حاکی از آن است که 9.85 درصد فارغ التحصیلان و دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا در شبکه‌های اجتماعی عضو بوده و تنها 1.14 درصد آنان در این شبکه‌ها عضویت نداشته‌اند.

بنابر اظهارات پاسخگویان 5.49 درصد آنان روزانه یک ساعت و کمتر، 5.24 درصد 1 تا 3 ساعت، 1.8 درصد 8 تا 10 ساعت و 3.9 درصد 4 تا 7 ساعت از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. همچنین میانگین ساعات روزانه استفاده از شبکه‌های اجتماعی کمتر از 2 ساعت است و کمترین میزان استفاده 5 دقیقه در روز و بیشترین استفاده 10 ساعت در روز بوده است.

63 درصد پاسخگویان از فیلترشکن و 9.22 درصد از VPN برای اتصال به شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کرده‌اند و 1.14 درصد نیز از هیچ کدام استفاده نمی‌کنند. و 2.47 درصد پاسخگویان معتقدند فیلترینگ در عدم دسترسی به شبکه‌های اجتماعی موثر نبوده است.

با توجه به اطلاعات به دست آمده مشخص شد که 81.8 درصد پاسخگویان در فیس بوک، 7.54 درصد در وایبر، 37 درصد اینستاگرام، 3.20 درصد در یوتیوب و 6.14 درصد نیز در توئیتر عضو هستند. همچنین 6.45 درصد پاسخگویان کم و خیلی کم و 7.38 درصد نیز تاحدی در شبکه‌های اجتماعی فعالیت می‌کنند. همچنین 2.56 درصد پاسخگویان تاحدی و 8.35 درصد آنان کم و خیلی کم به مطالب منتشر شده در شبکه‌های اجتماعی اعتماد دارند و تنها 8 درصد اعتماد زیادی به شبکه‌های اجتماعی دارند. با این وجود 57.2 درصد آنان با راهکارهای مقابله با تهدیدهای شبکه‌های اجتماعی موافق نیستند.

جدول شماره ۱: توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان بر حسب پاسخ به گویه‌های دلایل استفاده از شبکه‌های اجتماعی

جمع	خیلی کم	کم	تاحدی	زیاد	خیلی زیاد	گویه‌ها	
346	16	14	94	102	120	فراوانی	کسب اطلاعات و اخبار
100.0	4.2	3.6	24.5	26.6	31.2	درصد	
346	86	84	96	64	16	فراوانی	دوست یابی جدید و ارتباط با دوستان
100.0	22.4	21.9	25.0	16.7	4.2	درصد	
346	104	54	126	54	8	فراوانی	گفتگو پیرامون مسائل سیاسی و اجتماعی
100.0	21.1	14.1	32.8	14.1	2.1	درصد	
346	78	70	102	56	40	فراوانی	سرگرمی (آپلود فیلم، عکس وغیره)
100.0	20.3	18.2	26.6	14.6	10.4	درصد	
346	72	38	156	56	24	فراوانی	تولید محتوا (گذاشتن مطلب)
100.0	18.8	9.9	40.6	14.6	6.2	درصد	
346	64	32	114	80	56	فراوانی	استفاده علمی
100.0	16.7	8.3	29.7	20.8	14.6	درصد	

جدول شماره ۱) توزیع فراوانی و درصد هر یک از گویه‌های دلایل استفاده از شبکه‌های اجتماعی را نشان می‌دهد. بنابراین جدول کسب اطلاعات و اخبار بیشترین دلیل استفاده از شبکه‌های اجتماعی بوده است.

جدول شماره ۲: همبستگی بین سن و نگرش نسبت به تهدید آفرین بودن شبکه‌های اجتماعی

متغیرها	نوع همبستگی	میزان همبستگی	مجذور R^2	جهت همبستگی	سطح معنی داری
سن و نگرش نسبت به تهدید آفرین بودن شبکه‌های اجتماعی	پیرسون	0.104	0.011	مثبت	0.042

با توجه به جدول شماره ۲) ضریب همبستگی بین سن و نگرش نسبت به تهدید آفرین بودن شبکه‌های اجتماعی 0.104 به دست آمده است که این میزان همبستگی در سطح 0.042 معنی دارد است. بنابراین با توجه به مثبت بودن جهت همبستگی می‌توان چنین نتیجه گرفت که با افزایش و کاهش سن افراد میزان نگرش نسبت به تهدید آفرینی شبکه‌های اجتماعی نیز افزایش و یا کاهش می‌یابد در نتیجه فرضیه اول تحقیق تایید می‌شود.

جدول شماره ۳: توزیع مقاطع متغیر های تحصیلات و نگرش نسبت به تهدید آفرین بودن شبکه‌های اجتماعی

جمع	تحصیلات					
	دکتر	فوق لیسانس	لیسانس			
142	16	86	40	فراوانی	مخالف	تهدید آفرینی شبکه‌های اجتماعی
100.0%	11.3%	60.6%	28.2%	درصد		
180	0	132	48	فراوانی	نه موافق نه مخالف	
100.0%	0%	73.3%	26.7%	درصد		
62	0	38	24	فراوانی	موافق	
100.0%	0%	61.3%	38.7%	درصد		
384	16	256	112	فراوانی	جمع	
100.0%	4.2%	66.7%	29.2%	درصد		

جدول شماره ۴: نتایج آزمون خی دو جهت بررسی رابطه بین تحصیلات و نگرش نسبت به تهدید آفرین بودن شبکه‌های اجتماعی

مقدار	درجه آزادی	سطح معناداری	ضریب همبستگی فی
31.900	4	0.000	0.288

با توجه به جدول شماره (4) میزان آماره خی دو برابر 31.900 و درجه آزادی آن برابر 4 با سطح معناداری 0.000 است. چون میزان سطح معناداری از 0.01 کمتر است لذا فرضیه وجود رابطه بین تحصیلات و نگرش نسبت به تهدید آفرین بودن شبکه‌های اجتماعی با 99% اطمینان و 1% خطا تأیید می‌گردد؛ همچنین میزان ضریب همبستگی فی این دو متغیر برابر 0.288 است. این میزان ضریب همبستگی بیان کننده ارتباط ضعیف بین این دو متغیر است. افراد با تحصیلات بالاتر کمتر شبکه‌های اجتماعی را تهدید آفرین می‌دانند.

بحث و نتیجه گیری

به طور کلی نتایج به دست آمده را می‌توان چنین جمع‌بندی کرد که فیس‌بوک، وایبر، اینستاگرام، یوتیوب و توییتر به ترتیب محبوب‌ترین شبکه‌های اجتماعی در بین فارغ‌التحصیلان و دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا بوده است. همچنین آنان روزانه حداقل ۲ ساعت از وقت خود را در این شبکه‌ها می‌گذرانند. افراد برای اتصال به شبکه‌های اجتماعی از فیلترشکن و VPN استفاده می‌کنند و به راحتی نیز به آنان دسترسی دارند همچنین آنان معتقدند فیلتر کردن شبکه‌های اجتماعی مانعی بر سر راه استفاده از این شبکه‌ها ایجاد نمی‌کند و با راهکارهای مقابله با تهدیدات این شبکه‌ها نیز موافق نیستند.

اکثریت فارغ‌التحصیلان و دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا نگرشی مثبت به کارکردهای شبکه‌های اجتماعی دارند و اکثریت قریب به اتفاق آنان نه موافق و نه مخالف و همچنین ۳۷ درصد آنان مخالف تهدیدآفرین بودن شبکه‌های اجتماعی هستند. بررسی‌ها حاکی از آن است که بین عضویت در شبکه‌های اجتماعی و نگرش نسبت به تهدیدآفرین بودن این شبکه‌ها رابطه معناداری وجود دارد. به طوری که میانگین نمره نگرش نسبت به تهدیدآفرین بودن شبکه‌های اجتماعی در بین کسانی که در این شبکه‌ها عضو بوده‌اند ۲۸.۴۸ و در مقابل میانگین نمره نگرش نسبت به تهدیدآفرین بودن شبکه‌های اجتماعی در بین کسانی که عضو این شبکه‌ها نیستند ۳۲.۴۰ بوده است. بنابراین افراد عضو این شبکه‌ها کمتر آنها را تهدیدآفرین می‌دانند.

همچنین نتایج نشان داد که هر چه سن افراد بیشتر باشد موافق تهدیدآفرینی شبکه‌های اجتماعی هستند. بین جنسیت و نگرش نسبت به تهدیدآفرین بودن شبکه‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود ندارد. بنابراین بین نگرش نسبت به تهدیدآفرینی شبکه‌های اجتماعی بین زنان و مردان تفاوتی وجود ندارد. بین تحصیلات و نگرش نسبت به تهدیدآفرین بودن شبکه‌های اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. به طوری که افراد با تحصیلات بالاتر کمتر شبکه‌های اجتماعی را تهدیدآفرین می‌دانند.

از آنجایی که بنیان شبکه‌های اجتماعی بر نظارت عمومی مردمی است نه نظارت دولتی، نظارت دولتی بر شبکه‌های اجتماعی ره به جایی نمی‌برد، شاید بهترین کار برای فعالان و مسئولان فرهنگی کشور، تقویت و ساماندهی هسته‌های فرهنگی مذهبی مبتنی بر نگاه مستند به اسلام در محیط شبکه‌های اجتماعی برای پیشینه کردن پتانسیل پارگیری در این فضا است. اما نباید فراموش کرد این غایت که بتوان تمام یا حتی اکثر جامعه را براساس آموزه‌هایی که ما بدان باور داریم، تربیت کنیم، دیگر رنگ باخته است، سمت و سوی حرکت در بهترین حالت پیشینه کردن یادگیری است نه تمامیت‌طلبی آن که شبکه‌های اجتماعی جامعه را به پاره‌هایی هم‌پیوند و پراکنده تقسیم می‌کنند. شبکه‌های اجتماعی الکترونیک خواسته یا ناخواسته سیاست را به سمت یک دموکراسی مشارکتی سوق خواهند داد. پیشترها تصور می‌شد که دموکراسی فرآیندی است لزوماً غربی‌ساز اما امروزه این باور سست شده است. دموکراسی مشارکتی نوین مبتنی بر رسانه‌های الکترونیک، به تمامی اقلیت‌هایی که تاکنون به دلیل عدم دسترسی به رسانه‌ها، محو شده بودند، امکان سخن گفتن و شنیده شدن خواهد داد و فرآیندی است پراکنده‌ساز و تنوع‌آفرین که به تمامی سلاقی و گروه‌های موجود در جامعه امکان حضور و بروز و فعالیت می‌دهد. از همین رو برای تمام کشورهای دنیا، هم‌زمان عرصه‌هایی از تهدید و فرصت پدید آورده است.

منابع و مراجع

- ابو بوسه، ر.ک. (1385) امپریالیسم سایبر، ترجمه پرویز علوی، تهران، ثانیه.
- بشیر، حسن. (۱۳۹۱) شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک زندگی جوانان، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره پنجم، شماره ۱ بهار ۱۳۹۱، ص ۳۱-۶۲.
- بل، دیوید. (1390) نظریه‌پردازان فرهنگ سایبری، ترجمه مهدی شفیعیان، تهران، دانشگاه امام صادق (ع).
- ترزال، بیکر (1381) نحوه انجام تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ ناییبی، تهران، انتشارات سروش.
- رجبی، داود. (1389) قاب جادو؛ آسیب‌های اینترنتی در غرب، تهران، مرکز پژوهش‌های صدا و سیما.
- سالووی و دیگران، شبکه‌های اجتماعی مجازی، مرکز پژوهش‌های کاربردی کلرادو، ۲۰۰۸.
- سلطانی فر، محمد؛ حقوق بین الملل، رسانه‌ها، صلح و امنیت بین المللی؛ مجلات نور مگزین پاییز و زمستان ۱۳۹۱- شماره ۱۸ (۲۰ صفحه - از ۶۱ تا ۸۰).
- ضیایی پرور، حمید؛ جنگ نرم سایبری در فضای شبکه‌های اجتماعی مجله: رسانه «تابستان ۱۳۸۸ - شماره ۷۸ علمی- ترویجی / 40 (ISC صفحه - از ۹ تا ۴۸).
- کاستلز، مانوئل . (1381) عصر اطلاعات، اقتصاد، جامعه و فرهنگ: قدرت هویت. ترجمه حسن چاووشیان. تهران: طرح نو.
- معینی علمداری، جهانگیر. (1385) روش شناسی نظریه‌های جدید در سیاست، تهران، دانشگاه تهران.

